2
195

Українська Соціальдемократія.

№ 1.

ПАРВУС.

На оборону демократії — проти царизму!

Авторизований переклад

з нїмецької мови з спеціальною передмовою автора до українського видання.

1914
ЦАРЬГОРОД
Друкарня Союзу Визволення України.

Українська Соціальдемократія.

№ 1.

ПАРВУС.

На оборону демократії — проти царизму!

Авторизований переклад

з нїмецької мови з спеціальною передмовою автора до українського видання.

1914

Друкарня Союзу Визволення України.

Digitized by the Internet Archive
in 2019 with funding from
John and Mary A. Yaremko Foundation

https://archive.org/details/naoboronudemokra00parv

ВІД ВИДАВЦІВ.

Ймення **Парвуса** відомо не лишень серед широких кругів західньо-европейського соціальдемократичного пролетаріату, — воно так же відомо і в Росії і у нас на Україні, де статті Парвуса з років революції, як і більші його праці, знаходили завше особливу прихильність.

Тим більшу прихильність мусить знайти в сьвідомих робітничих кругах України оця найновійща стаття бувшого голови **Другої Петербурської Ради Робітничих Депутатів** („2-ой С.-П. Б. Совѣтъ Рабочихъ Депутатовъ"), яку в перегляненім самім автором українськім перекладі і з спеціальною передмовою автора до українського вадання ми низче подаєм. „На оборону демократії — проти царизму!" мусить неначе мечем розрубити той смердячий намул царофільського та „істінно-російського" патріотизму, який московські реакційні пануючі круги, вкупі з проворними лїбералами і бувшими революціонерами ріжних толків намагались — хочай і спіткнулись — прищепити і у нас на Вкраїни і то навіть нашому робітництву.

З окрема цінна дуже для нас, українських соціальдемократів, передмова Парвуса до цього українського видання. Вона, поруч з недавньою заявого **Н. Ленина** про бажаність визволення України,

розвіє теж чимало політичних сумнівів і пересудів, що пишпорили в рядах ще не доволі політично і національно сьвідомих робітників, і покаже і їм, що навіть не-українці, і то **найкращі марксістські голови**, признають в дану хвилину велике значіння для демократії цілої Европи, в тим числі і для демократії Росії, розвалення безглуздої централістичної царської держави і утворення поруч з инчими новими національними державами і **сильної самостійної демократичної України** з сильним землею селянством.

Чи ж може тим більш бути який небудь сумнів для нас, сьвідомого українського робітництва, —яким шляхом в пору цеї світової бурі нам йти?

Для видавців цеї брошури такого сумніву не було від першого дня війни, бо вже просте пролетарське революційне почуття й навіть простий мужицький розум говорять: — **Ми мусимо скористуватись чудовою нагодою, щоб скінчити з своїм головним ворогом, московським деспотизмом, і все що бє тепер цей деспотизм — то наш історичний союзник! Ми мусимо в цей мент поставити знов і мусимо конче здійснити свої старі революційні гасла й бажання: — повних прав народові, волі та землі!**

Брошура ця це початок цілого видавництва, яке **Українська Соціальдемократія** хоче широко поставити в цю велику історичну добу, добу що трапляєть ся раз на де-кільки сот років і рівної котрій не було від часів великої французької ре-

волюції. Крім брошур на теми моменту, дві з яких вже готують ся до друку, незабаром вийде теж перше число нашої газети „**Робітничий Прапор**“. Ми, українські соціальдемократи, хочемо йти далі під нашим старим прапором, якого обвіяли ще вітри революції 1905—1906 років, бо ми власне ті, що від першого ж дня війни поставили те питання, котре так ясно формулує Парвус в своїй статті: „Яким робом соціаліст, в якій би то не було країні, може лишитись невтральним супроти цеї всесвітньої боротьби?“

Хто ж ми такі, видавці цеї брошури і згаданих вище майбутніх видавництв, ми „Українська Соціальдемократія“, що кличемо не до „невтралітету“ супроти війни, а до рішучого діла во имя власних пролетарських і демократичних інтересів?

Обеднання усіх соціальдемократичних партій та течій на Україні в одну міцну краєву орґанізацію було давньою мрією в де-яких соціальдемократичних кругах на Україні, особливо ж до цього завше стреміла **Українська Соціальдемократична Спілка** (Украинскій С.-Д. Союз „Спілка“ Рос. С.-Д. Раб. Парт.), ведучи цю обеднавчу роботу на два фронти — в бік російських і в бік українських орґанізацій. Таке обеднання з **Українською Соціалдемократичною Робітничою Партією** ледве не наступило ще перед виборами до 2-ой Думи, але розбило ся по незалежним від обох українських с.-д. партій обставинам. Потім формальна умова зеднання була знов зроблена в 1912 році, але не була здійснена

по вині видавців „Дзвону“. Тепер Закордонний Комітет Спілки, вірний орґанізацийним традиціям своєї партії, зробив нові заходи по цім шляху, результатом яких й є обєднання в одну Українську Соціальдемократію гурта діячів Закордонного й колишнього Головного Комітетів Спілки з старими революційними практиками Української Соціальдемократичної Робітничої Партії, що гуртувались навкруги орґану „Праця“.

Обєднання **усіх** соц.-дем. елементів на Україні, особливо в робітничих масах, в цю хвилину необхідне більш як коли будь, і перевести його в життя під згаданими вище гаслами буде завданням Української Соціальдемократії. Ми певні, що до нас приєднають ся во имя цих завдань і ті с.-д. гурти, які стоять досі осторонь. Але на вас, **робітники по містах і на селах,** на ваше революційне почуття і на ваш власний орґанізацийний досьвід покладає головні свої надії Українська Соціальдемократія і **вас** насамперед кличе — **до дїла!**

Грудень 1914.

ПЕРЕДМОВА ПАРВУСА

до нашого видання його статті „На оборону демократії — проти царизму!“

Поневолена *Україна,* борючись за свою державну самостійність, бореть ся одночасно за визволення усїх народів, пригнїчених царизмом, в тім числі й народу московського. Державна власть у Росії непомірно сильна, а силу свою бере вона з теї величезної централїзації [1]), яку уявляє собою тепер Російська Імперія. Це головна причина, чому Велика Російська Революція, котра перейшла своїм напруженням, протягом свого часу, великістю народніх мас, які вона розворушила, упертістю боротьби, самовідданістю борців — усі історичні приклади, що досі були, все ж таки не змогла розбити державної власти, так що маси народні знов опинились під старим гнїтом.

Коли розбити державу, то централїзована сила правительства буде ослаблена, й тоді в окремих частинах сучасної велитенської імперії *народні маси ґратимуть більшу політичну ролю.*

Самостійна Україна буде вже в кожнім разі не менч демократична, як Болгарія або Сербія. Теєж можна сказати про Польщу, Кавказ і т. и.

---

[1]) Зосередження краю в однім заряді.

Коли царизм буде переможений в цій війні, то Росія (Московщина) перетворить ся в республіку. Все це на стільки очевидно, що наврядь чи хто сперечатиметь ся за це.

Російська буржуазія, розуміеть ся, стоїть не лишень за цїлість імперії, але ще й за розширення її меж аж до всесвітнього володіння. Купці, фабриканти, фінансісти — московські, польські, жидівські, вірменські та инчі — усї згодні з цього боку. Вони хотять, розуміеть ся, зміцнити свій політичний вплив. Та осягнути цього вони можуть найкраще поміччю такого парляменту [1]), в якім виборча система [2]) перешкодить робітникам зробити ся силою в парляменті. Ось чому, раз сучасна Дума буде признана правительством як законодатна сила, то кляса капіталістів буде зовсїм задоволена. В надії на цей результат російські капіталісти, а з ними російська буржуазія вже й тепер підтримують державну політику царизму, а в разі перемоги Росії, без сумніву віддадуть під оруду царського уряду усе, чого уряд собі тільки не забажає за для зміцнення державної могутности — міліарди карбованців й міліони солдатів. Бо ж ці міліарди, здерті з народу, потечуть у кишені тіх же капіталістів, а міліонні армії, завойовуючи нові ринки [3]), в той же час будуть найкращою обороною

---

[1]) Думи.

[2]) Закон про спосіб вибору депутатів.

[3]) Нові країни, де збуватиметь ся крам російських фабрикантів.

кляси експльоататорів проти робітничих мас, проти соціальдемократії.

Спинити ці змагання можна лише тоді, коли військова міць Росії буде зломлена вже в сучасній війні і коли буде розруйнований той звязок, що зтягує усї сили з цілої величезної імперії до одного осередку.

Нїмецький пролетаріат виявив знов глобоке політичне розуміння подій, коли він справедливо оцінивши величезну небезпеку, що грозить демократії усього світу від розширення могутности царської та капіталістічної Росії, й, відкинувши на бік усї инчі міркування, рішучо виступив на боротьбу проти царизму. Нїмецька соціальдемократія, на ідеях[1]) якої зріс робітничий рух Росії, вважала завше боротьбу російських революціонерів проти царизму частиною своєї власної боротьби. Нїмецьке ж правительство, навпаки, йшло у спільці з царизмом. Нїмецька соціальдемократія могла сподіватись, що в сучасну хвилину, коли европейський конфлікт приневолив нїмецьке правительство оголосити війну Росії й, коли нїмецькі робітничі маси пішли з зброєю в руках проти того царського війська, котре розбило російську революцію, — московські товариші її підержать. Та замісць цього частина інтеліґенції, що стояла на чолі соціальдемократії Росії перекинулась на бік московського націоналізму та царського мілітаризму.

[1]) Думках.

Плеханов та подібні до його російські марксісти роблять німецькій соціальдемократії докір, буцім то вона підтримує мілітаризм, юнкерський режим [1]) і т. и. Та самі ці аґументи [2]) взяті ними з аґітаційного кодексу (своду) теї ж німецької соціальдемократії. Висовуючи їх на цю пору проти неї, московські марксісти виявляють тим не своє політичне розуміння, а лишень свою політичну начитаність.

Німецька соціальдемократія знає дуже добре, що таке німецький мілітаризм, вона знає теж звідкиля він узявся. Ось коротко кажучи його основні причини: 1) міцна централізована державна власть, 2) юнкерство (дворянство) серед чиновництва та в війську, поруч з його силою, як шару великих землевласників, 3) порівняючи великий стан селянства — того самого, опираючись на яке виріс абсолютизм [3]), 4) кляса великих промисловців, яка в спілці з державою прямує до грабіжки народів.

Та все це ще в багато більшій мірі має ся й в Росії.

В Росії вже й тепер мілітаризм багато разів дужче причавлює розвиток країни, як в Німеччині. Бо вже не кажучи про величезну культурну діяльність Німеччини, коли для порівнання взяти тільки державний бюджет [4]) німецької держави й

---

[1]) Порядок пруськаго земельного панства (дворянства).

[2]) Докази, міркування.

[3]) Самодержаввя.

[4]) Обрахунок державних прибутків та видатків.

Росії, то виявить ся, що в Нїмеччині, окрім видатків на військо та флот, тратять ся великі суми на школи, на державну допомогу робітникам та на инчі культурні потреби, що крім того в Нїмеччини мійські й сільські громади витрачають величезні суми на своє громадське господарство, тоді як в Росії правительство не дає вільно піднятись мійському господарству та грабує сільські громади. Все що можна зтягнути з населення іде до російського державного центру (скарбу), і гроші ці витрачають ся майже виключно на армію та поліцію.

Державне значіння пруського юнкерства зовсім нікчемне, коли порівняти його з ролею, яку тепер грає дворянство в Росії. Економічна сила нїмецьких аґраріїв (панів) бліднїє супроти економічної сили великих земельних маґнатів й усієї кляси земельних панів (поміщиків) у Росії, а мужицька Росія далеко більш реакційна [1]) від нїмецького селянства. Російська кляса підприємців [2]), що виросла на замовленнях (заказах) казни й годувалась високими протекційними митами [3]), вже в кожнім разі своїм хижацьким апетитом не може уступити нїмецьким капіталістам.

Російські письменники, що велично називають себе марксістами [4]), не хочуть бачити цих суспіль-

---

[1]) Ворожа визвольним думкам і розвиткові сучасної культури.

[2]) Фабрикантів, промисловців.

[3]) Пошлїнами.

[4]) Учениками великого учителя наукового соціалїзму Карла Маркса.

них [1]) обставин та тих наслідків, що з них випливають. Вони не бачать цього, бо їх соціальдемократизм наносний, начитаний і більш на показ, — це тому що й сам робітничий рух у Росії ще молодий і що в йому обмаль таких людей, котрі пройшли школу пролетарської клясової боротьби в справжнім житті. Вони не вміють пристосовувати марксізм [2]) до життя, вони привчились тільки писати на соціальдемократичний лад, або ж просто зібрали в своїй голові запас марксістських цітатів [3]). Вони знають, як Маркс дивив ся на історію й як він цінував події свого часу, та в їхній голові ідеї роздулись і втратили форму, неначе пухір роздуваєть ся в безповітрянім просторі. Серед кипучого життя сучасної доби вони тиняють ся, оточені тінями минувшини, і самі вони в своїх політичних заявах бліді й неплодючі як тіни. Вони висловлюють певну й рішучу гадку — по Марксові — тільки ж про річи, які лежать від нас найменч на півстоліття, але вони тратять голову, коли доводить ся зрозуміти події, що розгортають ся тепер перед їх очима.

Коли масовий рух пролетаріату підвів ся був у Росії могутнею хвилею, яка залила трон Романових й грозила його геть зірвати, ці московські марксісти збились з пантелику перед можливістю для пролетаріату, хоч би часово одержати в свої руки політичну владу. В разі сформування тимча-

[1]) Громадянських.
[2]) Соціальдемократизм.
[3]) Фраз (висловів) з писаннів Маркса.

сового революційного правительства вони пропонували пролетаріатові передати негайно кермаництво урядом „буржуазії“, щоб зкопіювати відому з історії західньої Европи схему [1]) (лінію подій). І це було під ту пору, коли буржуазія в Росії ще сама лишень формувалась та була представлена одним відомим „Союзом Союзів“ та тими блідими безсилими лібералами, що гуртувались навкруги газети „Русь“?! Кляса російських капіталістів, котрі до певної міри підтримували октябрський рух, обернула ся зараз же після октябрських днів проти пролетаріату й піддержала усією силою разгром революції. Розуміеть ся, буржуазія прикрила свою зраду фразою про небезпеку „червоної мари“. І ось знайшлись такі московські марксісти, котрі, не дивлялись на свою історичну начитаність, з повагою говорили, що не буржуазія зрадила революцію, а що соціалізм її погубив.

Я мало цікавив ся літературною писаниною московських марксістів після революції. З вісток, які й до мене дійшли, я знаю, що вони витрачали силу на міркування про те, що коли б та як

---

[1]) Ми, українські соціальдемократи, можемо тут отверто зазначити, що цей погляд частини московських товаришів не мав віколи багато прихильників в робітничих масах України. Спеціально в рядах „Спілки“, виходючи з справжніх економічних умов на Україні, ідея про конечність захоплення пролетаріатом влади мала багато прихильників. Не дивно ж, що й в цю хвилину тенденції (змагання) серед української соц.-дем. стати як найближче до майбутнього українського тимчасового уряду проявились з такою силою.

би, то може б якось, або инакше і т. и.; що, помеж инчим, коли б Парвус та Троцькій не ставили б так різко клясових інтересів, революційну енергію та соціальдемократичні змагання пролетаріату, коли б соціальдемократія тримала себе скромнійще та виявила більший нахил до уступок, то були б осягнуті більші позитивні (справжні) результати. Тактика [1]), яку ці московські марксісти з таким запізненням вважають найбільш придатною в часї революційного напруження, була згодом свідомо й систематично [2]) переведена молодотурками [3]) та довела до повної дезорґанїзації й деморалізації революційних народніх мас.

Коли російські соціальдемократи другої формації, висунуті практикою робітничого руху в самій Росії, шукали з горячковим напруженням думки, після розгрому революції, новіх шляхів і виходів для клясової самодіяльности пролетаріяту Росії, *Плєханов* вважав головним завданням задержати заговірницькі (потайні) орґанїзації. Він добачав головну небезпеку в ідейних збіченнях від поглядів К. Маркса, як їх розумів сам Плєханов, в питаннях виключно загально-фільософічних [4]), в справах сьвітопогляду, розвитку духа, фільософічного методу. Тут йому уявились дивовижні при-

---

[1]) Спосіб поступовання.

[2]) По плану, розмірковано.

[3]) Партія революції та реформ у Туреччині.

[4]) Чисто наукових.

види, готові проковтнути матеріалізм[1]) й збити пролетаріат в шляху боротьби, накресленого йому його історичним розвитком, й Плеханов вів проти їх боротьбу з відвагою й упертістю ламанчського лицаря[2]). Проти людей, що в таку тяжку добу все ж таки будували клясову орґанізацію пролетаріату в Росії, що знайшли спромогу при всіх суворих обставинах заложити основи клясової самодіяльности російського пролетаріату, та проти всіх, хто намагав ся поміччю марксівського методу накреслити ідейний розвиток російської соціал-демократії — він накинув ся, обзиваючи їх ліквідаторами партії[3]).

Тепер же, коли війна знов розширила державний механізм царської Росії та коли надійшла хвилина для нового натиску революційних сил, власне тепер *Плеханов ліквідує партію.* Замісць того, щоб вести революційні сили на боротьбу з царизмом, він підсовує нам свої міркування на тему про недостачу революційности у нїмецької соціаль-

---

[1]) Основу теї науки, котра каже, що під кожним явищем й кожною подією небезпремінно й неодмінно істнують справжні життеві, уявимі (матеріальні) причини, що одно явище викликає другим.

[2]) Лицарь з місцевости Ля-Манча, Дон-Кіхот,—невмируща кумедно-посьміховинна постать знаменитого ішнанського письменника Сервантеса.

[3]) Видавці цеї брошури гадають, що з питанням про післяреволюційне „ліквідаторство“ не можна покінчити таким загальником, як це робить тут т. Парвус. Зато ми зовсім годимось про роблену ним низче оцїнку сучасного ліквідаторства Плеханова.

демократії. Замісць того, щоб бороти ся проти російського мілітаризму, він нарікає на мілітаризм нїмецький та одночасно провожає своїми співчуваючими промовами добровільців до французької армії. Коли стати на точку погляду Плеханова, то соціальдемократії Росії не лишаєть ся робити більш нїчого, як тільки чекати перемоги російської зброї. Оце так чи не справжне ліквідування партії?!

Нападки московських марксістів на нїмецьку соціальдемократію служать тільки покришкою їх власного націоналізму й шовінізму [1]), і вони тут, в найкращім разі, обдурюють не лишень других але й себе самих.

Московські марксісти приєднують ся тут тільки до загальної ідейної течії серед московської інтеліґенції. Московська інтеліґенція натовпами відійшла від робітництва після революції. Неминучий процес, який усї передбачали! Але перехід від соціалізму до гешефтмахерства [2]) був вже за різкий. Ось чому московська інтеліґенція подалась розчаровано на всі боки, згубивши усю віру, повна апатії [3]). Та це був лишень переходовий період, який підготовив її до приняття нового, буржуазного ідеалу [4]). Тепер ідеал побудований: *націоналізм*, зміцнений бажанням *державної могутности Росії*,

---

[1]) Безглузда ворожнеча до инчих народів і поверхова, словесна, переборщена любов виключно до свого.

[2]) До роблення особистіх своїх інтересів.

[3]) Безсилля, знеохота.

[4]) Переконання.

і московська інтеліґенція — хай вибачить мені П. Б. Струве, що я позичаю в його вислів — одкрила своє обличчя! Обличчя інтеліґенції — це ідеольоґічне прикриття шлункових функцій [1]) кляси експльотаторів.

Мрія про державну могутність Росії, звязана з національною московською ідеєю, перешкаджає також московським марксістам оцінити соціально-революційне значіння автономії окремих народів, що входять в склад сучасної російської імперії. Вони думають, що це доведе до політичного роздроблення. Справді ж тільки таким шляхом можуть бути витворені основи того всесвітнього державного будівництва, котре звязано з соціалістичним переворотом. Після Паризької Комуни *К. Маркс* написав знамениті слова: „Робітнича кляса не може взяти просто готову державну машину в свої руки та пустити її в рух за для своїх власних цілий". Потрібні конче зміни в самій державній орґанізації. Згодом, з розвитком клясової боротьби пролетаріату й його орґанізацій, ми переконались ще більш у цім. В моїй книзі «Der Staat, die Industrie und der Sozialismus» („Держава, промисловість та соціалізм") я вперше підвів під одну лінію наш досьвід і зробив виводи з розвитку наших поглядів в цім напрямі. Тепер вкажу лишень на те, що ми в своїй праці над всесвітнім звязком робітничих орґанізацій вже з самого по-

---

[1]) Діяльности.

чатку, а згодом іще більш переконались в нїсинитниці істнуючих державних розмежень й примушені були прийняти змішаний національно-територіально-політичний принцип [1]). Виходить, що одно з завдань соціалізму—це поставити державні размеження на раціональну [2]) базу [3]). Самостійність окремих народів (національностів) і їх всесвітній взаємний взязок — оттаким буде державне будівництво соціалізму.

Парвус.

Константинополь
Грудень 1914.

---

[1]) Основне правило.

[2]) Розумний, відновідаючий дійсним умовинам.

[3]) Основа, ґрунт.

На оборону демократії — проти царизму!

Сучасну війну викликав імперіалїзм [1]), вигодований капіталїзмом. Вона достигала протягом десятилїть і сьвідомо підготовлялась в останні декільки років. Соціальдемократичні рабітничі партії передбачали небезпеку великого світового конфлікту [2]), що грізно насовував ся, і не раз проголошували своє відношення до його. Коли хто з наших рядів змагає в отсю хвилину обійти великий звязок помеж капіталїзмом і нинішньою війною й шукає пояснення подій в дипльоматичних чи инчих каверзах, то це значить, що він забув думати та міркувати по соціалістичному.

Розвиток капіталістичної індустрії [3]) в окремих державах викликав протилежности та конфлікти по цілому світові: — бо капіталістична індустрія кожної окремної країни має в своїй природі змагання до завоювання собі усього світового ринку. Через те ж, що з зміцненням промисловости йде рука в руку розвиток мілітарізму (военщини), — ся конкуренційна боротьба приняла по всіх закутках світу характер політичних конфліктів. Ми бачимо як демократичні **Зполучені Держави**

---

[1]) Змагання держав до земельних придбань по за межами свою краю.

[2]) Сутички.

[3]) Промисловости.

Америки, виходючи з своїх торговельних інтересів воюють з Іспанією, а в 1894 році Японія, що тільки зародилась тоді як промислова монгольська держава, вже воює з Китаєм. Серед сих капіталістичних протилежностів, якими пройняті усі без виїмку держави, все дужче та дужче виступає на перший кон боротьба помеж імперіалїзмом нїмецьким та анґлійським.

По всїх найдальших кінцях та закутках світу виникли конфлікти помеж Нїмеччиною та Анґлією: — в Східній Азії як і в Месопотамії, в Південній Африці і на північно-африканських берегах, як рівнож й в дрібних державах Центральної Америки. Всесвітньому панованню капіталїстичної кляси Анґлії загрожувала не тільки Нїмеччина. Ся погроза була і з ріжних инчих боків, хоча й Анґлія не без рації дивилась на Нїмеччину як на свого найнебезпечнійшого противника, бо промисловість Нїмеччини в торговельній конкуренції брала верх, а імперіалїзм її опирав ся на могутню мілїтарну державу з сильною урядовою властю. Але, щоб виступити з усією силою проти головного свого ворога, анґлійський імперіалїзм мусїв поробити ранійш де-які попередні заходи. Такими підготовчими заходами була бурська та російсько-японська війна. Тепер, без окремих доказів ясно, що коли б Бури не були підбиті тоді, то Анґлія в сучасну війну втратила б на завше Південну Африку. І саме через це знищення незалежної Бурської республїки було першим підготовчим кроком до війни з Нї-

меччиною. Російсько-японською війною, що сьвідомо підготовлялась Англією, був зломлений російський вплив, котрий загрожував Анґлії в Азії. Негайність, з якою анґлійський уряд, зараз же по підписанню миру, вступив в згоду з Росією, служить найкращим доказом, що уряд сей вже в ті часи мав більш далекі пляни. Покликана до життя **тридержавна згода**[1]) мала єдиною своєю метою боротьбу з Нїмеччиною. Европа розділилась на два ворожих табори, що залягли на двох боках коромисла політичної ваги. Таке становище використав **італійський імперіалїзм** для виконання, на власну вдачу, свого розбійного походу на Триполітанію. **Балканські держави**, котрім европейська дипльоматія обрізала вже при їх заснуванні усї дороги до національного розвитку, і в яких, вкупі з тим як вони втягували ся в всесьвітню індустріяльну горячку, все дужче розвивав ся потяг до територіального розширення, — напали на Туреччину. Ця остання вже й ранійш була знесилена аґітацією, корупцією[2]), деморалізацією та анархією, які сїяла там дипльоматія Европи, включаючи сюди й дипльоматію балканських держав. Сила Туреччини була зломлена, але тріснув теж й підтримуваний царською дипломатією Балканський Союз. Склало ся таке ненормальне становище, з якого ніхто вже

---

[1]) Держави „тридержавної згоди“ це Анґлія, Франція и Росія. До так званого ж „тридержавного союзу“ належали Нїмеччина, Австро-Угорщина та Італія.

[2]) Продайність.

не бачив виходу і яке що хвилини загрожувало вибухом нової війни.

Підчас Балканської війни тридержавна згода і тридержавний союз, до котрого ще тільки формально належала й Італія, — міряли свої сили. При цім, тридержавний союз уник одкритого конфлікту. Спочатку він купив се ціною Туреччини, а далі тим, що покинув на полі битви Болгарію. Після сеї спроби сил, котра випала на користь тридержавної згоди, — остання вхопила в свої руки гегемонію [1]) на Орієнті [2]) і почала в своїх загальних виступах тримати себе усе більш провокаційно та войовничо.

Сю обставину повинні добре затямити ті, хто своє відношення до сучасної, викликаної капіталїзмом катастрофи, робить залежним від того, котра сторона перша напала. Я не поділяю сього погляду. Проти його я виступав в нїмецькій партійній пресі вже тоді, коли **Август Бебель** проголосив його в нїмецькім парляменті. Я сказав тоді, що питання про те, **напад се чи оборона** — се питання може бути чисто формальної натури, і ми, робітнича партія, не можемо при наших тактичних рішеннях покликати ся на такі поверхові річи. Та коли вже ставати на таку позицію — треба тоді доконче вкупі з фактом проголошення війни переглянути до дна всю загальну політику, яка попередила війну. Політика ж Нїмеччини підчас бал-

[1]) Верховодіння.

[2]) Сході.

канської війни ясно й отверто прямувала до того, щоб усунути можливість европейського конфлікту. Це робило ся не з ідеалїзму [1]), а через те, що Нїмеччині не користно було ставити все на карту. Бо нїмецький капітал заробляв найбільше з миру-супокою. Не дарма ж з анґлійських імперіалїстичних кругів робив ся закид Нїмеччині про «pénétration pacifique», себ про то мирне проникнення нїмецького капіталу до чужих країв. Через те ми бачимо, що на скільки анґлійський імперіалїзм тримав себе провокацийно, на стільки ж нїмецька дипльоматія змагала, навпаки, до порозуміння й шукала приязни то з Росією, то з Анґлією.

Нїмеччина не мала більше змоги здержати вибуху війни. Я скажу ще більше: — я скажу, що від війни неможливо вже було вдержати тридержавну згоду. Ті, що в творенню світової історії добачають прояви духа якої небудь пари людців, яка більш чи менч випадково стала на чолі правительства — можуть назвати це парадоксом [2]). Для мене ж це є доказом неможливости вдержання істнуваших відносин.

Вже в непомірних военно-підготовчих заходах, що після балканської війни просто скажено побільшились, порівняючи з тим, що вже було досягнуто, — лежав доказ неминучости вибуху війни. І те що Франція вернулась до трьохлїтньої служби в війську не можна було пояснити инакше, як

---

[1]) Людявість, добрість.

[2]) Перекручення.

тільки невідкличністю війни. Тридержавна згода з горячковим поспіхом робила свої останні лаштування до війни, — сюди належить й те, що царська дипльоматія довела до найвищої точки меґальоманію [1]) **Греції та Сербії.**

В той час, коли відбув ся цей, намальований нами більшими штрихами, розвиток імперіалїзму, що корінить ся в торговельній конкуренції й веде до дипльоматичних конфліктів,—в цей же час в громадській думці буржуазії стала ся велика зміна. В пору промислової депресії [2]), що тягла ся від кінця 70-х до середини 90-х років минулого століття, буржуазія була мирна та тиха. Але період індустріального штурму і натиску [3]), що наступив по цій депресії, зробив буржуазію нахабною й охочою до ризиковних підтриємств. Одночасно незвичайно сильна концентрація індустріального та фінансового капіталу витіснила буржуазію з її са-

---

[1]) Хворобливу думку за свою великість.

[2]) Застою.

[3]) Примітка автора: Ріжниця між періодами промислової депресії та штурму і натиску в капіталїстичнім розвитку була зясована мною вперше, як доповнення до марксівської теорії криз, в 1895 р. в моїй праці „Gewerkschaften und die Sozialdemokratie“ („Професіональні спілки та соціальдемократія“), а потім де-кільки разів піддержувалась в моїх инчих працях та статтях в „Die Neue Zeit.“ Ясно уявляючи цю ріжницю, я вже в 1895 р., в моїй вище згаданій книзі, висловлював ту думку, що ми входимо в епоху війни та революцій, а також передбачив і ті дипльоматичні відносини, до яких довело протиснення наперед нїмецького капіталу. Це було ще перед фльотовою пропозицією Тірпіца і до окупації Кіау-Чау.

мостійної ролі в підприємствах і зробила її залежною від біржи. Біржева спекуляція, загострена горячковими скачками від кризи до підйому, заволоділа усїма головами. Згинула стара солїдарність буржуа. Сама ж буржуазія виродилась в грача і авантюриста. Біржева спекуляція захопила собою широкі шари населення і зробила їх доступними і для політичного азарту. Буржуазний парляментаризм, який вже раніше продав свої ідеали, підпавши тепер під вплив біржи та імперіалїзму, — почав плекати безкрайну демаґоґію [1]) й панування кліки [2]). Корупція найгірше проявилась там, де парляментаризм був найсильнійщим [3]). Газетні бандити, біржеві шантажисти, фінансова плутократія [4]) та парляментські кліки підточили державу, внесли розпусту в громадські погляди, оплутали себе взаємно інтриґами, але однак завше знаходили одні одніх в спільному крикові про необхідність побільшення власти, про панування над світом і про імперіалїзм.

В саміх соціалістичних партіях в окремих державах, а головним чином у Франції, плодились зрадники-перевертні, які переходили отверто до пануючої кліки шахраїв, або шкідливо кермували партією. Соціальдемократична партія Німеччини показала під цей час найбільшу силу противлення впли-

---

[1]) Грання на темних почуттях народніх мас.

[2]) Гуртка людців, що мають на думці лише вузькі особисті інтереси.

[3]) Франція.

[4]) Грошеві королі.

вам затроєної розкладом буржуазії, вона виявила велику живучу єдність своїх робітничих орґанізацій.

Увесь уклад думок й почуваннів буржуазії з її ідейним тавром, наложеним на літературу, мистецтво та науку, все, що вкладаєть ся в назву буржуазної культури, було захоплено скаженою жадобою, все було зіпсовано, роздерто, отруєно до дна. Скептицизм [1]) розїв всі громадські ідеали, всі політичні основи, усі великі прінціпи: — усі почали жити моментом, культивувати [2]) особистість, котра виродилась в найтоньшу сексуальність [3]). Погоня за чуттєвими почуттями „індивідуальности", що визволила себе від соціальних пут з їх моральними рамками, довела до виродження, котре вилило ся в свою чергу в культ крови й грубого насильства. Ідеї Ніцше, що були вогняним протестом проти філістерської [4]) моралі, перекрутили в культ голого еґоїзму [5]), дикої сили і повороту до варваризму. Особистий успіх був єдиним Богом, всемогутність якого признавалась скрізь, й чим кривавійща була дорога, по котрій він вів, чим більші були моральні перепони, які треба було зломити, чим більш численні були жертви і чим більш безсоромно грубе насильство, — тим більше це давало тріумфу *).

---

[1]) Зневірря. [2]) Викохувати. [3]) Полове почуття.
[4]) Міщанський. [5]) Самолюбство.

*) Примітка автора: Про розклад буржуазії і міщанського парляментаризму я писав в моїх працях: „Die Kolonialpolitik und der Zusammenbruch" („Кольоніальна політика та соціальна революція") і „Der Klassenkampf des Proletariats" („Клясова боротьба пролетаріату").

Так підготовляла ся думка для цеї війни.

Супроти цього буржуазного хаосу [1]) росла й ставала все більш рішочою опозиція робітничої кляси. Але цей противник не тільки не удержав змагань імперіалїстів, а, навпаки, тільки ще дужче штовхав їх до найбільш скаженої політики: бо чим більше заплутаним робилось становище, чим більш здавалось загрожувала небезпека, — тим лехше мілітаризм та імперіалїзм знаходили собі показних причин для свого виправдання. Грали небезпекою війни, провокували дипльоматичні конфлікти, щоб довести вибори до бажаних урядові результатів. Імперіалїзм зробили засобом боротьби проти соціалізму, і сьвідомо для цього його використовували, війну ж почали вважати засобом для відвернення революції.

Так була підготовлена на всїх царинах капіталістичної конкуренції, буржуазного парлямаризму та буржуазної культури сучасна війна, історичний зміст якої ось такий:

Капіталзїм, на історичнім шляху якого записано знищення цілих громадських кляс (шарів), на сю пору, під натиском породженої ним в окремих країнах конкуренції — економічної, політичної і воєнної, конкуренції що довела до розкладу суспільної моральности [2]), до корупції [3]) і вироджения, запалив війну у Европі. І що ж? — При помочи розвинутих ним велитенських засобів війсь-

[1]) Безголовья. [2]) Громадських добровичів.
[3]) Громадську продайність.

кової техніки і военних орґанізацій він руйнує тепер **промисловість** Европи, продукт науки і праці багатьох поколінь цивілізованих народів, нищить **богатство** та зовнішню **цивілізацію**, на котрих він сам спирав ся, як на останнім і найбільш рішучім доказї, виправдуючи викликану ним неймовірну екльоатацію народних мас, він разбиває **право власности**, незайманість якого він проповідував та боронив усїма засобами державної власти.

Відношення соціалістичних партій до цеї всесвітньої катастрофи капіталізму, розуміється, не може диктуватись міркуваннями, придатними для замирення колотнечі серед дітей, або вигаданими в кабінеті одірваного від життя педанта [1]), — воно повинно випливати з оборони інтересів боротьби пролетаріату. Тому то, коли б дїло йшло тільки за боротьбу між промисловими державами, в котрих зорґанізований пролетаріат забезпечив собі спромогу демократичного розвитку, то наша відновідь на війну могла б бути лише одна: — **революція!** Чи держава нападає, чи обороняєть ся, — однаково, ми не бажаемо війни поміж нами! Ми утворили братерський звязок поміж національностями, ми вкупі стояли в клясовій боротьбі, ми не хочемо влаштовувати поміж нами крівавої різні, щоб боронити інтересів наших експльоататорів!

Але в сучасну війну встряла, як важний, а може й рішаючий чинник — **царська Росія!**

Перемога царизму нанесла б страшенний **удар**

[1]) **Акуратника.**

демократії і в тую ж пору одкрила б нову еру нестриманої капіталістичної екльоатації.

Московська буржуазія привітала з оплесками війну і виявляє велике патріотичне піднесення. Двигуни її патріотизму трохи відріжняють ся від тих мотивів, якими кермують ся імперіалїсті европейських промислових держав. Капіталістична кляса Росії заки що ще не бореться за розширення зовнішнього ринку, тому що вона досі доволі богатіє й на внутрішнім ринку, який вона забезпечила собі високими митами (пошлїнами). Російські лицарі наживи, звичайно, з злою радістю беруть до свого рахунку знищення европейської промисловости, бо мають надію використати це за для свого ґрюндерства *) в Росії. Та головний інтерес буржуазної Росії в сучасній війні це інтерес політичного характеру: як і кожна буржуазія, що стремить до власти, вона хоче насамперед виявити себе національною силою. Ось на віщо їй потрібна заборча війна. Для неї ця війна зробилась тим більше необхідною, що на полі парляментарної аґітації соціалістичні партії одрізали їй вже й тепер доступ до народньої маси. З другою боку, московська буржуазія хоче завоювати собі симпатії царизму тим шляхом, що вона покаже як сильно вона може причинитись до розширення державної власти. Вона виступає одночасно і як представниця нації і як опора трону, і, в разі російської перемоги, може дійти отсим приблизно до таких же результатів,

*) Зміцнення.

до яких в своїм часі дійшов **нїмецький націонал-лібералїзм.**

Та через те, що Европа має період нїмецького націонал-лібералїзму вже позаду себя, **московский націонал-лібералїзм** стоятиме навіть багато нижче за вицьвілий німецький та викаже себе в ще багато більш зімнятій, зіпсованій формі. В парляменті без загального виборчого права, з всесильною правительственною властю, цей московський націонал-лібералїзм буде покірливим рабом правительства і житиме ласкою цього останнього. **Мілітаризм** розвинеться в Росії ще в більшій мірі, як досі в Нїмеччині, тоді як московська буржуазія, опираючись на державну власть, дасть повну волю своїм експльоататорським інстинктам в краю і поза його межами, без всякого впинку та без покликування на совість.

Війна врятувала царат: — царське правительство кинулось у цю війну, щоб відвернути новий вибух революції, що вже насувався на його. **Перемога** дала б йому нову, непередбачену ним, неймовірну могутність. Спираючись на буржуазію, яка так сильно просовується наперед, на промисловість, що так могутньо розвиваєть ся, на армію, котра черпає свої сили з народніх мас, що числом своїмдійдуть незабаром до двухсот міліонів людей,—царське правительство підібє під себе цілу Европу і цілий світ.

На руїнах знищеної війною промисловости підведеть ся знов капіталізм західньо-европейських держав, та він не гратиме вже тої керуючої ролі,

яку він досі мав в всесвітній історії, він буде політично звязаний васальною залежністю від Росії і буде відкинений на другий плян на світовім ринку.

Ось така та небезпека, що загрожує демократії та соціалізмові.

Перед лицем цеї небезпеки для нас може бути тільки одно єдине гасло:

На боротьбу проти царизму!

Це відноситься не лишень до соціалістичних партій Нїмеччини та Австро-Угорщини, яким доводиться захищати свою батьківщину проти царської армії, — це відноситься також до соціалістичних партій цілого світу.

Соціалісти **Франції** та **Анґлії** мусять сказати собі, що, підготовляючи в сучасній війні перемогу царизму, вони копають яму самій основі своєї клясової боротьби: — демократії. Кровю пролетаріату буде знов вратовано панування кляси капіталістів. Тепер робітників дурять ідеєю оборони батьківщини, а тоді капіталістичні кліки, що в своїй експльоатації не знають жадної батьківщини, тим лехше залигають їх собі з помічю московських армій! На трупах анґлійських, французьких, бельгійських робітничих мас, які вкупі з жертвами війни нїмецького та инчих народів, здіймаються високими горами, буде збудована могутність царського трону!

Тим більш **російські соціалісти та російські революціонери!** Я ставлю їм отсе питання, на яке кожен з них, поперед як рішатись на щось, повинен ясно й рішучо відповісти:

Коли царська Росія в цій війні буде зломлена, то хіба наслідком цеї-поразки не буде **революція**, яка змете, врешті, геть цю соромну й згубну для краю політичну систему і простелить шляхи для демократії?

Так чи ні?

Як же тут можна йще вагувати ся в тім, яке повинно бути наше відношення!

Та московська інтелігенція загалом захоплена шовіністичною течією московської буржуазії. Сій шовіністичній інтелігенції я кидаю докір, що вона за для того, щоб лише **випросити** хитрощами і вимолити покірливостю у царя найбільш мізерний і найподлійший націонаь-лібералізм — готова продати інтереси европейської демократії!

Я не можу зрозуміти, яким робом соціаліст, в якій би то не було країні, може лишитись невтральним супроти цей всесвітньої боротьби. Ми стоїмо перед світовим поворотом. Але ми можемо перемогти тільки тоді, коли будемо бороти ся. За для цього ж нам потрібно насамперед захистити ту бойову позицію, яку ми завоювали собі тяжкою і невпинною боротьбою серед капіталістичних держав: — демократію. Цій позиції загрожує небезпека з боку царизму.

Й тому — до боротьби проти царизму!

Парвус.

Константинополь
В Жовтні 1914 року.

Виготовлють ся до друку ось такі нові видання Української Соціальдемократії:

№ 2. Іван Гилька: „Війна і завдання українського робітництва“.

№ 3. „ „ „Війна і земельна справа“.

Незабаром почне виходити новий орґан Укр. Соц.-Дем. „**Робітничий Прапор**“.

Ціна 6 копійок (15 сотиків, 15 сантимів).